

- теоретична і практична підготовка майбутніх учителів у процесі вивчення технологій створення позитивного іміджу;
- становлення особистості майбутнього вчителя, де головною особливістю стає його професійний імідж.

Література

1. Барна Н.В. Іміджологія : навч. посіб. для дистанційного навчання / Н.В. Барна ; за наук. ред. В.М. Бобика. – К. : Університет “Україна”, 2007. – 217 с.
2. Горчакова В.Г. Прикладная имиджология : учеб. пособ. / В.Г. Горчакова. – М. : Академический Проект, 2007. – 400 с.
3. Клуниченко Н.М. Некоторые социальные и социально-психологические факторы труда и руководства / Н.М. Клуниченко. – Барнаул : АГУ, 1988. – 110 с.
4. Кононко О.Л. Соціально-емоційний розвиток особистості : навч. посіб. для вищ. навч. закл. / О.Л. Кононко. – К. : Освіта, 1998. – 255 с.
5. Краткий политический словарь / В.П. Абаренков, Т.Е. Абова, А.Г. Аверкин и др. ; сост. и общ. ред. Л.А. О니кова, Н.В. Шишлина. – 6-е изд., доп. – М. : Политиздат, 1989. – 623 с.
6. Курлянд З.Н. Становлення позитивної “Я-концепції” майбутнього вчителя : моногр. / З.Н. Курлянд. – О. : ПНЦ АПН України, 2005. – 163 с.
7. Ладанов И.Д. Практический менеджмент (Психотехника управления и самотренировки) / И.Д. Ладанов. – М., 1995. – 491 с. – С. 103.
8. Митина Л.М. Психология профессионального развития учителя / Л.М. Митина. – М. : Флинта, 1998. – 276 с.
9. Падалка Г.М. Педагогіка мистецтва. Теорія і методика викладання мистецьких дисциплін : навч. посіб. для студ. вищ. навч. закл. / Г.М. Падалка. – К. : Освіта України, 2008. – 274 с.
10. Пелагейченко М.Л. Сутність поняття “імідж учителя” у сучасній педагогічній науці / М.Л. Пелагейченко // Зб. наук. праць. Серія : Пед. науки. – Херсон : Видавництво ХДУ, 2009. – Вип. 51. – 426 с.
11. Пенькова О. Проблема іміджу: соціокультурний і психолого-педагогічний аспекти: про імідж педагога / О. Пенькова // Рідна школа. – 2002. – № 6. – С. 47–48.
12. Сорокина Г.Г. Имидж и социальный успех / Г.Г. Сорокина // Школа и производство. – 2003. – № 5. – С. 4–6.
13. Цыбуленко О.П. Положительный имидж преподавателя – путь к профессиональному успеху / О.П. Цыбуленко // Зб. наук. праць БДПУ. Серія : Педагогічні науки. – Бердянск : БДПУ, 2008. – № 3. – С. 134–138.
14. Шепель В.М. Имиджология. Секреты личного обаяния / В.М. Шепель. – М., 1994.
15. Эстетика : словарь / под общ. ред. А.А. Беляева и др. – М. : Политиздат, 1989. – 447 с.

ДОЛИНСЬКИЙ Є.В.

ДОСЛІДЖЕННЯ КРИТЕРІЇВ ГОТОВНОСТІ СТУДЕНТІВ ДО ДИСТАНЦІЙНОЇ ФОРМИ НАВЧАННЯ

Початок третього тисячоліття характеризується активними пошуками нових форм, технологій і засобів навчання. При цьому як основи модернізації освіти розглядають інформаційні технології (далі – ІТ). Особливі надії викладачі і вчені покладають на дистанційну освіту, яка швидко розвивається як у світі, так і в Україні. Існуючий досвід упровадження технологій дистанційного навчання (далі – ДН) у системі підготовки спеціалістів показує, що однією з основних є проблема готовності студентів до навчання в нових умовах, дистанційно, оскільки при безумовній перспективності різноманітних форм і моделей ДН, спостерігається недостатня якість цього навчання.

Метою статті є визначення структурних, критеріальних і рівневих характеристик готовності студентів до дистанційного навчання.

Для досягнення цієї мети ми сформулювали такі завдання: визначити і проаналізувати основні форми дистанційного навчання; охарактеризувати діяльність студента в дистанційній формі навчання; дослідити критерії, що визначають готовність студентів до навчання за допомогою інформаційних технологій.

З огляду на це, актуальність статті визначається швидким розвитком дистанційної форми навчання і необхідністю створення теоретично-методологічної бази для нього.

Наукова новизна публікації полягає у встановленні основних критеріїв готовності студентів до навчання за дистанційною формою.

В організацію наукових досліджень і впровадження у педагогічну практику ідей дистанційного навчання зробили внесок А. Андреев, В. Тихомиров, В. Солдаткін, В. Самолов, С. Щенников, Є. Полат, І. Роберт, В. Кухаренко, В. Олійник, О. Пічкара, О. Рибалко та інші.

Проблемам удосконалення навчально-виховного процесу, зокрема інформатизації освіти, присвячені праці таких учених, як Б. Гершунський, А. Довгялло, М. Жалдак, Г. Клейман, Є. Маргуліс, Є. Машбиць, Р. Нортон, С. Пайперт, І. Підласий, Й. Ривкінд, Б. Скіннер, Р. Сміт, Р. Тайлер, Є. Толман, Є. Горндайк, Дж. Хартлі та інші.

Можна навести багато визначень поняття “дистанційне навчання”, що відображають різноманітні підходи до його розуміння. Розглянемо декілька з них.

Дистанційне навчання – нова організація навчального процесу, яка базується на принципі самостійного навчання студента; середовище навчання характеризується тим, що учні часто віддалені від викладача у просторі або в часі, але мають можливість у будь-який момент підтримати діалог за допомогою засобів телекомунікації [3].

Дистанційне навчання – це універсальна гуманістична форма навчання, яка базується на використанні широкого спектра традиційних і нових інформаційних та телекомунікаційних технологій і технологічних засобів, котрі створюють для учня умови вільного вибору навчальних дисциплін, які відповідають стандартам діалогового обміну з викладачем, при цьому процес навчання не залежить від місцезнаходження учня у просторі і часі [3].

Найбільшого поширення в науковій літературі набуло визначення дистанційного навчання, дане А.В. Хуторським. Дистанційне навчання – це електронний варіант очного або заочного навчання, що адаптує традиційні форми занять та паперові засоби навчання в телекомунікаційні. Дистанційне навчання покликане вирішувати специфічні завдання щодо розвитку творчої складової освіти [8].

В науковій літературі існують багато синонімічних термінів на позначення цього поняття [1]: дистанційне учіння (*distance teaming*) – здобуття учнем знань за допомогою мережі Інтернет, комп’ютерів, телебачення, радіо й ін.; дистанційне навчання (*distance teaching*) – викладання “на відстані”; дистанційна освіта (*distance education*) – поєднання праці викладача і студента в разі, якщо між ними нема безпосереднього контакту; теленавчання (*teleteaching*) – навчання з використанням супутникового й інших варіантів телебачення; навчання за допомогою мережі (*teaching by network*) – використання переважно мережі Інтернет; телематична освіта (*telematic education*), що є найширшим з указаних понять, включаючи спільні дії всіх учасників навчання з використанням усієї різноманітності інформаційних засобів.

У ДН можна виділити три основні технології, за допомогою яких виконується безпосередньо сам процес навчання:

1. *Кейс-технологія*, згідно з якою навчально-методичні матеріали чітко структуровані і відповідно комплектуються в спеціальний набір (кейс), потім

пересилаються студентів для самостійного вивчення з періодичними консультаціями у спеціальних викладачів-консультантів, тьюторів чи інструкторів у створених для цих цілей віддалених (регіональних) навчальних центрах або пунктах. Основу комплекту засобів навчання становлять друковані навчальні посібники, які можуть доповнюватись аудіо- або відеоматеріалами, комп'ютерними програмами на CD або інших носіях. Для забезпечення навчального процесу викладачі можуть виїжджати у районний центр, або ж для викладання можуть готуватись тьютори з викладачів або спеціалістів, які проживають у регіоні.

Модель кейс-технології нагадує схему заочного навчання. Основна відмінність полягає в тому, що розробляються і використовуються спеціальні навчальні комплекти засобів навчання, надаються більш вільні часові рамки процесу навчання і передбачено обов'язковість відвідування занять. З кожної дисципліни за студентом закріплюється викладач-консультант (тьютор), який проводить зі студентом заняття за індивідуальним, узгодженим з адміністрацією ВНЗ графіком.

2. *TV-технологія*, або умовно її називають "радіотелевізійна технологія". Ця технологія базується на використанні телевізійних і радіолекцій з консультаціями у викладачів. За допомогою цих систем і засобів проводяться настановчі заняття, лекції. Консультації, іспити й інші організаційні форми занять реалізуються зазвичай в очній формі. Типова організація ДН при такій моделі включає такі характерні моменти:

- лекційну форму навчання з радіомовлення або телебачення;
- самопідготовку за навчальними посібниками або додатковою літературою, а також консультації з навчального курсу;
- написання контрольних робіт, а також дипломної роботи;
- моніторинг освітнього процесу, який полягає в оцінюванні письмових робіт, і тестування;
- підсумковий контроль.

3. *Мережева технологія*, її ще називають "інтернет-технологія", або *дистанційне навчання на основі телематики*. Така модель базується на використанні мережі Інтернет. Інформація про навчальний заклад, спеціальності і процес навчання знаходиться на сайті сервера вузу, і бажаючі навчатись оформляють і відправляють у центр ДН необхідні документи, представлені в електронному вигляді. Після проходження формальних процедур з оформлення і сплати за навчальний курс студент отримує пароль для санкціонованого доступу до навчальної інформації й координати тьютора для індивідуальних консультацій і складання проміжних тестів. Спілкування з викладачем здійснюється за допомогою електронної пошти, теле- і відеоконференц-зв'язку. Ефективна реалізація мережевого навчання можлива за умов автоматизації документообігу, куди входять реєстрація, облік тощо.

Аналіз показав, що в Україні найпоширенішою є кейс-технологія. Впроваджується мережева технологія на основі мережі Інтернет. Розробляється теоретична та практична база для впровадження науково-технічних досягнень.

Оскільки в основу ДН покладено самостійну роботу студентів з досягнення освітніх цілей, яка базується, в основному, на застосуванні в навчальному процесі нових інформаційних технологій (далі – НІТ), то формування готовності до дистанційного навчання включає і формування їх готовності до самостійного застосування НІТ у пізнавальній діяльності. У психолого-педагогічних дослі-

дженнях самостійна робота розглядається як метод, як організаційна форма, як спосіб залучення студентів у навчальну роботу, для якої характерною є наявність чітко сформульованого завдання (Н. Басов, П. Підкасистий, І. Підласий, І. Зимня). Самостійна робота в ДН – це спосіб залучення студентів до самостійної пізнавальної діяльності, спосіб її логічної і психологічної адаптації до нових умов. Реалізація ДН у реальних умовах свідчить, що самостійна робота студентів в умовах ДН має свою специфіку, що пов'язано з особливостями взаємодії учасників процесу ДН. На нашу думку, самостійна робота студентів в умовах ДН – це їх готовність самостійно і цілеспрямовано розв'язувати чітко визначені освітні завдання на відстані від навчальних центрів з метою підвищення свого теоретичного і практичного рівня в певній галузі знань, що потребує високого рівня самосвідомості, самодисципліни, особистісної відповідальності.

Результати вивчення та аналіз наукових джерел свідчать, що існують різні підходи до визначення поняття “готовність”. Зокрема, у словнику з психології готовність визначається як “стан підготовленості, у якому організм налаштований на дію чи реакцію” [5, с. 4]. Структура готовності до дистанційного навчання включає такі самі компоненти, що і готовність до навчання взагалі, однак має специфічні особливості, які зумовлені характером діяльності в цих умовах.

Досліджуючи стан готовності студентів до дистанційного навчання, ми розглядали таку готовність як окремий випадок (або як частину готовності) до професійно-педагогічної діяльності. На основі аналізу педагогічних досліджень (Л. Кравченко, В. Симонов, Н. Ходякова та інші) і згідно з теорією С. Рубінштейна [6] про поєднання в особистості спонукального і виконавчого компонентів, ми визначили поняття “готовність до дистанційного навчання” як складне особистісне утворення. Умовно у його структурі було виділено три взаємопов'язані *компоненти*:

а) *мотиваційний* – який виражає свідоме ставлення студента до технологій ДН і їх ролі у розв'язанні актуальних проблем сучасного навчання, а також бажання майбутнього вчителя використовувати у своїй пізнавальній діяльності ІТ;

б) *когнітивний* – наявність у майбутнього вчителя знань про суть і специфіку ДН, про можливості використання ІТ у педагогічній діяльності, про методи роботи в інформаційному середовищі, а також певний рівень розвитку пізнавальних сил і практичної підготовки;

в) *коопераційний* – це сукупність систематизованих умінь і навичок для застосування технологій ДН, нових інформаційних технологій для забезпечення найбільшої ефективності своєї самостійної навчально-пізнавальної діяльності.

Результати аналізу сучасних досліджень дали нам змогу виділити такі *критерії*, які визначають рівень готовності до ДН на базі ІТ:

– наявність стійкої позитивної мотивації, інтересу до дистанційного навчання, особистісно значущого сенсу застосування технологій ДН, бажання здобувати знання з іноземної мови із застосуванням ІТ у навчальному процесі, усвідомлення необхідності у спілкуванні з викладачем та іншими студентами як очно, так і за допомогою засобів НІТ;

– сформованість системи знань, умінь та навичок самостійно навчатись (планувати, організовувати та здійснювати контроль), дисциплінованість і відповідальність за результати навчально-пізнавальної діяльності;

– наявність сформованої інформаційної культури, володіння основами знань роботи з комп'ютером і методами застосування комп'ютера та ІТ у своїй навчально-пізнавальній і дослідній діяльності.

Для того, щоб успішно навчатись дистанційно, потрібна стійка мотивація, розуміння особистісної відповідальності за результати навчання, інтерес і позитивне ставлення до ДН. Мотивація навчання, інтерес до пізнавальної діяльності, предмета посідають важливе місце серед факторів, які визначають продуктивність дидактичного процесу. Вони впливають на інтенсивність уваги, якість запам'ятовування, розуміння навчального матеріалу, результати мисленнєвої діяльності.

Мотиваційна сфера особистості являє собою складну багаторівневу структуру з централізованою свідомісно-вольовою системою управління [4]. Багато педагогів відзначають, що застосування інформаційних технологій у навчальному процесі відіграє самостійну стимулювальну роль: “Сучасна комп'ютерна техніка, самостійна робота з нею, необхідність приймати рішення шляхом вибору, анімація, музика, ігрові елементи, наочна демонстрація студенту його успіху – все це викликає живий інтерес у студентів, сприяє мотивації до навчальної діяльності” [2, с. 72]. Мотивація в дистанційному навчанні може бути декількох видів: пізнавальна, соціальна, економічна, мовна, ділова, комунікативна, особистісна [9].

Наступним критерієм успішного навчання в умовах ДН є навички і вміння самостійно навчатись. До них ми зараховуємо: навички й уміння планувати самоосвіту; навички й уміння орієнтуватись у науковій і навчальній інформації; навички й уміння роботи з книгою; навички й уміння бібліографічної роботи.

Нові умови навчання породжують взаємну залежність студентів від рівня інформованості, тому недостатньо вміти самостійно накопичувати і переробляти інформацію, а необхідно засвоювати такі технології роботи з інформацією, які передбачають прийняття рішень на основі колективних знань [1]. Це означає, що студент повинен мати певний рівень професійної культури під час роботи з інформацією, тобто володіти інформаційною культурою. Інформаційна культура студента передбачає використання інформаційних технологій для розв'язання завдань, які він ставить для досягнення цілей своєї діяльності. Потрібно вміти правильно організовувати пошук необхідної інформації із великої кількості джерел (незалежно від місця їх розташування). Крім цього, необхідно навчитись працювати з інформацією, структурувати її, систематизувати, узагальнювати і подавати. Студент також повинен вміти спілкуватись з іншими людьми за допомогою сучасних засобів інформації.

Термін “інформаційна культура” вперше з'явився у 1970-х рр. і означав культуру раціональної й ефективної організації інтелектуальної діяльності людей. Найбільш повно поняття “інформаційна культура” відображає визначення, запропоноване Е.П. Семенюком: “Інформаційна культура – рівень практичного досягнення розвитку інформаційної взаємодії і всіх інформаційних відносин у суспільстві, міра досконалості в оперуванні будь-якою необхідною інформацією” [7, с. 7]. Узагальнюючи всі запропоновані визначення поняття “інформаційна культура” з точки зору забезпечення дидактичного процесу з використанням інформаційних технологій в умовах ДН, можна запропонувати таке визначення: інформаційна культура – це широке за змістом поняття, яке передба-

чає не лише вміння працювати на комп'ютері (комп'ютерна грамотність), виконувати елементарні завдання за допомогою навчальних програм і систем, а й уміння орієнтуватись у сучасному інформаційному просторі, уміння шукати, відбирати і критично аналізувати ресурси мережі Інтернет, уміння спілкуватись за допомогою сучасних засобів комунікації.

Інформаційна культура студента – це прояв його інформаційної культури в аспекті педагогічної діяльності та системи професійних якостей. Студент, який хоче навчатись дистанційно, повинен бути готовим до застосування НІТ як засобів навчання й організації своєї професійної діяльності, автоматизації інформаційно-методичного забезпечення навчально-виховного процесу та управління освітнім процесом. Крім цього, у нього повинна бути потреба і здатність до самоосвіти і саморозвитку, він повинен вміти самостійно вчитись, усвідомлювати свій індивідуальний стиль навчання, оцінювати досягнутий рівень самостійності й саморозвитку.

Виходячи з критеріїв визначення рівня готовності до навчання дистанційно, ми умовно визначили три *рівні* такої *готовності*.

1. *Низький рівень* характеризується відсутністю мотивації, інтересу до дистанційного навчання і нових інформаційних технологій, навичок самостійної роботи, у тому числі й із застосування ІТ, небажанням застосовувати комп'ютер і засоби ІТ у своїй навчальній і дослідній діяльності з вивчення іноземної мови, відсутність прагнення та бажання самостійного пошуку щодо вдосконалення інформаційної культури і комп'ютерної грамотності, несформованість інформаційної культури. У таких студентів готовність до навчання дистанційно із застосуванням НІТ зумовлена певним психологічним бар'єром, слабкою інформаційною культурою або ж її повною відсутністю.

2. Для *середнього рівня* характерні нестійка позитивна мотивація, епізодичний інтерес до технологій ДН і застосування інформаційних технологій у навчальному процесі. Знання сутності та специфіки дистанційного навчання є поверховими. Такі студенти усвідомлюють необхідність вивчення нових інформаційних технологій, однак мають сумніви щодо ефективності їх застосування у вивченні іноземної мови. Навички самостійної роботи в нових умовах не відпрацьовані. Пошуки шляхів підвищення комп'ютерної грамотності, інформаційної культури, ефективності використання НІТ у своїй навчально-пізнавальній діяльності є короткотривалими й ситуативними. Недостатньо сформована інформаційна культура.

3. Для *високого рівня* характерні наявність стійкої позитивної мотивації, інтересу до технологій ДН, знання сутності та специфіки ДН, бажання вивчати НІТ з метою їх застосування у своїй навчальній, дослідній, а потім і в професійній діяльності; прагнення до самостійного здобуття знань, володіння навичками й уміннями самостійної роботи і сформованою інформаційною культурою, тверде переконання в необхідності вивчення НІТ і їх позитивного впливу на вивчення іноземної мови.

Висновки. Таким чином, можна зробити висновок, що в дистанційній освіті багато що залежить від роботи викладачів і студентів. Для того, щоб досягти результатів, потрібно: мати сталі навички роботи за комп'ютером і з іншими видами інформаційних технологій, вміти правильно організувати і здійснювати самостійне навчання, планувати свій час, а також відбирати основне в матеріалі для вивчення, опрацьовувати великий обсяг інформації. Так, ДН має ряд переваг порівняно з традиційними формами здобуття знань. Це передові освітні технології, комплексне

програмно-методичне забезпечення, індивідуальний характер навчання, демократичні контакти “студент – викладач”, гнучка система консультивань, широкий доступ до неї всіх верств населення, наближення процесу навчання до місця перебування того, хто навчається. Подальше вдосконалення дистанційного навчання на основі впровадження в навчальний процес аудіовізуальної і комп’ютерної техніки, створення системи дистанційної освіти і становить перспективу розвитку цієї галузі.

Література

1. Винарик Л.С. Информационная культура: эволюция, проблемы / Л.С. Винарик, А.Н. Щедрин. – Донецк, 1999. – 144 с.
2. Ильина О.В. Оптимизация самостоятельной работы студентов по овладению иноязычной речевой деятельностью с помощью компьютерных технологий : дисс. ... канд. пед. наук / О.В. Ильина. – Смоленск, 2002. – 166 с.
3. Козубовська І.В. Дистанційне навчання в системі освіти / І.В. Козубовська, В.В. Сагарда, О.П. Пічкарь. – Ужгород : УжНУ, 2001. – 290 с.
4. Попов В.А. Изменение мотивационно-ценностных ориентаций учащейся молодежи / В.А. Попов, О.Ю. Кондратьева // Социологические исследования. – 1999. – № 6. – С. 96–99.
5. Ребер А. Большой толковый психологический словарь : пер. с англ. / А. Ребер. – М. : Вече: АСТ, 2000. – Т. 1 (А–О).
6. Рубинштейн С.Л. Основы общей психологии : в 2 т. / С.Л. Рубинштейн. – М. : Педагогика, 1989. – Т. II. – 328 с.
7. Семенюк Э.П. Информатизация общества, культура, личность / Э.П. Семенюк // НТИ. – 1993. – № 1. – С. 1–7.
8. Хуторской А.В. Дидактические основы эвристического обучения : автореф. дис. ... докт. пед. наук / А.В. Хуторской. – М., 1997.
9. Hare N. Student’s Distress with a Web-based Distance Education Course / N. Hare, R. Kling // CSI Working Paper. WP 00-01-31. – 2000. – March 30. – P. 77–85.

ДОРОНІНА Т.О.

ЕГАЛІТАРНА СВІДОМІСТЬ ТА ОСВІТНІ МОЖЛИВОСТІ ЇЇ ФОРМУВАННЯ (ГЕНДЕРНИЙ АСПЕКТ)

Стратегія розвитку сучасної вітчизняної освіти проголошує своїми засадничими орієнтирами принципи гуманізму, антропологізму та демократизму. *Гуманізація* освітньої сфери поставила перед педагогами завдання сприяння особистісному зростанню дитини та побудови педагогічного процесу на основі суб’єкт-суб’єктної взаємодії. *Антропологізм* як освітня стратегія, на думку І. Аносова, “дає можливість розглядати суспільство як форму спільного життя людей в особистісному вимірі, а людину – як високоорганізовану біопсихосоціально-духовну істоту” [2, с. 4]. *Демократизм* в освіті – це не лише правове виховання учнів чи формування громадянської свідомості, соціальної активності та критичного мислення вчителів і учнів (О. Адаменко), але й, у першу чергу, забезпечення рівності всіх членів суспільства (всіх соціальних груп) у доступі до повноцінного та якісного навчання. Ця освітня парадигма має підґрунтям ідеї толерантності та недискримінації, врахування потреб усіх членів суспільства у гендерному аспекті, незалежно від їх статевої належності (визначеності).

Принцип рівності (*егалітарності*) – один із ключових у функціонуванні розвинутих країн світу, які у своїх державних документах декларують необхідність подолання всіх проявів гендерної дискримінації: “Рівність між жінками й чоловіками є фундаментальним принципом європейської спільноти” [3, с. 7]. Про кардинальне значення принципу гендерної рівності в державному будівництві України пишуть автори колективної монографії “Гендерні аспекти держав-